

OORNINKI

työssä hyvin

Moniongelmaisen työkyvyn ja kuntoutustarpeen tunnistaminen verkostoyhteistyönä

Raija Kerätär

LT, kuntoutuslääkäri

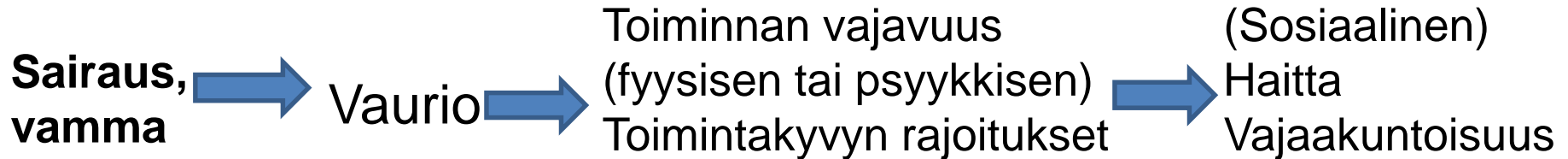
www.oorninki.fi

Tänään...

- Mitä arvioidaan kun arvioidaan työkykyä?
- Monialaisesta yhteistyöstä
  - Miksi?
  - Mitä?
  - Kuka?
  - Miten?

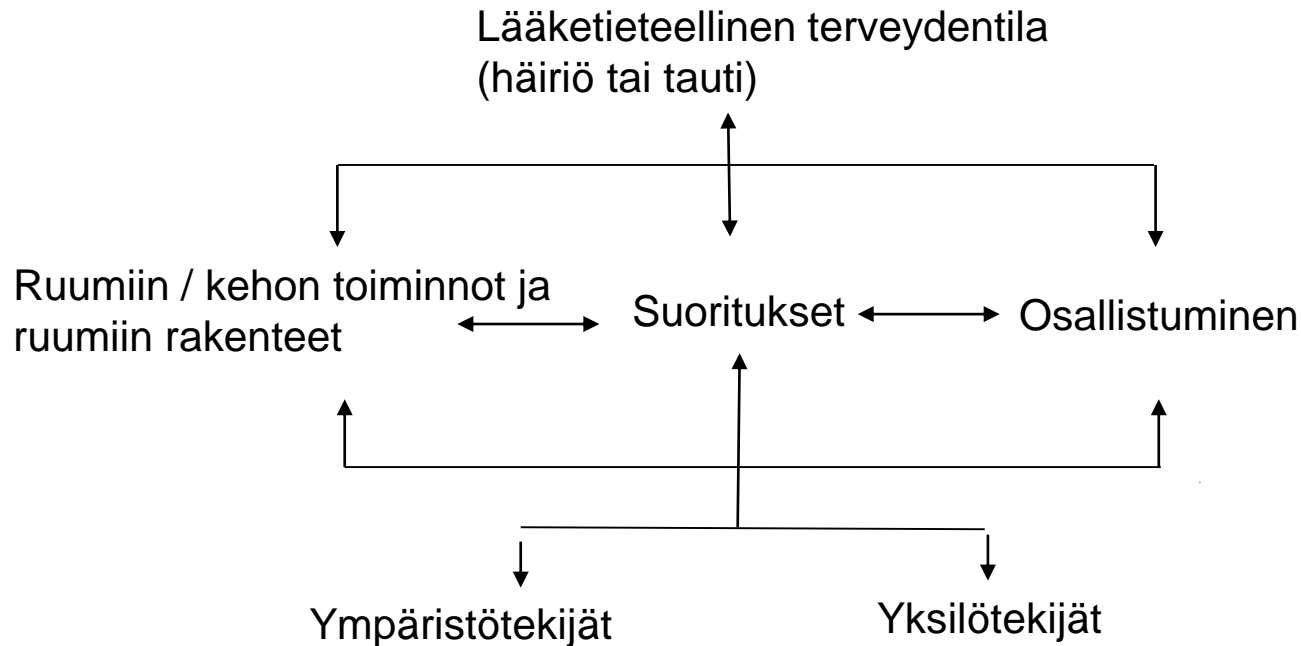
Toimintakyvyn käsitteen muutos

WHO, 1980 International Classification of Impairments,
Disabilities and Handicaps, ICIDH

Sairauslähtöinen työkyvyn arviointi keskittyy sairauden/vamman hoitoon ja kuntoutukseen sekä sairauden/vamman aiheuttamiin fyysisiin rajoituksiin.

Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus ICF WHO 2001

Monialainen työkyvyn arviointi huomioi sairauden ja sen aiheuttaman rajoituksen lisäksi asiakkaan yksilölliset ja kontekstuaaliset piirteet, rajoitukset ja voimavarat

Työkyky ja terveys (Tengland 2011)

- Täysi terveys ei riitä työkykyisyyteen
  - vaikka olisi täysin terve, ei ole työkykyinen kaikkiin töihin
- Työkykyisyys ei vaadi täyttä terveyttä
  - kohtuu terveys riittää
  - terveys niillä alueilla, jota ammatillisen kompetenssin toteuttaminen edellyttää, on tarpeen

Työkykyisyys jokamiehen töissä

(Tengland 2011)

- Perustaidot
  - Taidot, jotka lapsi saa kasvaessaan ja kehittyessään (liikkuminen, tarttuminen, harkitseminen, näkeminen, kuuleminen, muistaminen)
- Perusosaaminen: Lukeminen, kirjoittaminen ja laskeminen
- Yleiset taidot:
  - Yhteistyökyky, suunnittelukyky, ongelmanratkaisukyky, kyky tiedon hakemiseen ja käyttöön
- Kohtuullinen fyysinen ja psyykkinen terveys
- Motivaatio ja energia
- Työelämän perushyveet (luotettavuus, rehellisyys, auttavaisuus, vastuunkanto)
- Fyysinen ja psykososiaalinen työympäristö on asiallinen
- Motivaatio: Sietää työtä

Työkykyisyys töissä, jotka vaativat erityistä osaamista / ammattitaitoa

(Tengland 2011)

- Ammatin / työn toteuttamisen kannalta riittävä terveys
- Ammatin vaatima manuaalinen, älyllinen ja sosiaalinen kompetenssi
- Ammatissa tai työssä tarvittavat hyveet:
  - esim. kärsivällisyys, rohkeus, tunnollisuus
- Pystyy suoriutumaan tehtävistä kuten muut ko. ammatissa toimivat
- Fyysinen ja psykososiaalinen työympäristö on asiallinen
- Motivaatio: Sietää työtä

Toimintakyvyn arvioinnin intressi?

1. Kuvata toimintakyky sosiaalivakuutuksen etuuksien hakemista varten

- Yhteiskunnan järjestelmästä lähtevä kontrollointi ja säätely taustalla
- Lähtee diagnoosista: ”vika, vamma, sairaus”
- Tavoitellaan objektiivista havainnointia (luonnontiede), asiakas on kohde

2. Tunnistaa toimintakyvyn heikkoudet ja vahvuudet kuntoutussuunnitelman pohjaksi

- Biopsykososiaalinen ihminen
- Lääkäri: Onko heikentyneen toimintakyvyn taustalla jokin sairaus?
- Tavoitellaan asiakkaan tilanteen **ymmärrystä** jatkosuunnitelmia ajatellen
- Ohjauksellinen ote, asiakas on yhteistyökumppani

Vastaanottotilanne / Terveystarkastus VAI Työ- ja toimintakyvyn arviointi

Terveystapaaminen ?

Terveystarkastuksen tavoitteena on kautta aikojen ollut terveyden edistäminen

- Sairaudet ja niiden (somaattisten) aiheuttamat haitat toimintakyvyssä
- Kansatautien ja työhön liittyvien sairauksien riskitekijät / elintavat
- Kokemus terveydestä?
- Kyky / halu hoitaa terveyttä
- Terveyspalveluiden käyttö

Työ- ja toimintakyvyn arviointi ?

- + Fysiologinen ja motorinen toimintakyky
- + Aistit
- + Älyllisen toimintakyvyn testaukset
- +/- Sairauksien aiheuttamat toimintakykyhaitat
- Kyky tehdä sopimuksia ja toimia pitkäjänteisesti niiden mukaan
- +/- Kommunikointi ja vuorovaikutustaidot, rohkeus ilmaista itseään
- Osaaminen ja kyky oppia
- Oma-aloitteisuus ja kyky itsenäiseen työskentelyyn
- Kekseliäisyys ja kyky soveltaa osaamistaan eri tilanteissa
- Itsearviointikyky
- Työelämän perustaidot
- Työyhteisössä toimiminen, alaistaidot ym.

Esim. Työvoimaura

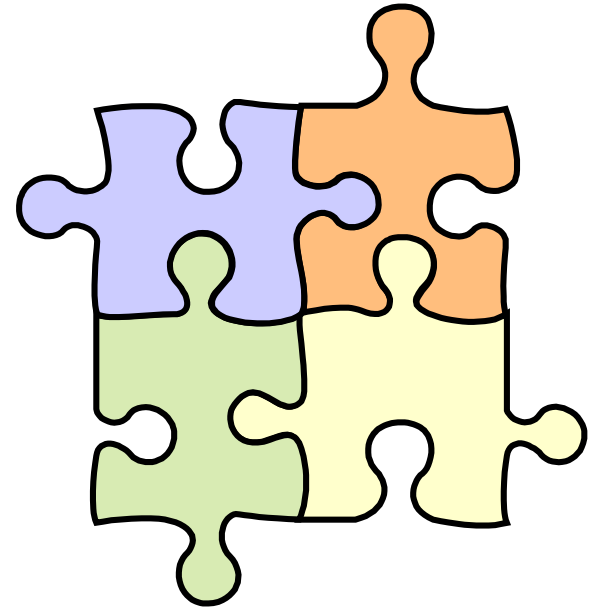
Työvoimaura (Sepponen K. sovell)	Taustalla ?
Salpautunut työvoimaura =Umpikuja jo työuran alkaessa	Ammatti-identiteetin kehittymien jumissa? Trauma psy/fyys? Pitkäaikainen sairaus psy/fyys? Oppimisvaikeudet tai heikkolahjaisuus? Päihteiden käyttö?
Katkennut työvoimaura =Pitkän työuran jälkeen stoppi	Vaikea itsetunnon loukkaus työn loputtua tai sairastuttua? ”Ei ole niin väliä palata työhön”? =suojelukeino, defensi, ei uskalla edes toivoa Usein masennus mukana
Epävakaa työvoimaura =Työura lyhyt ja katkonainen, tuettuja työllistymisiä paljon	Alalla määräaikaisuus on tavallista (esim. rakennusala) Ei väliä, onko työssä vai ei ? Päihteiden käyttöä? Oppimisen vaikeudet ja kehitysvammaisuus?
Vakaa työvoimaura = ei merkittäviä katkeamia opinto- ja työuralla, työttömyyttä alle 1 v.	Työmarkkinoista johtuvat syyt? Lukion jälkeen opiskelussa katkos?

Työssä selviytyminen

	Huono (1)	Tyydyttävä (2)	En osaa sanoa(3)	Hyvä (4)	Erittäin hyvä (5)
Työelämävalmiudet					
Työaikojen noudattaminen					
Työpaikalle sopiva ulkoasu					
Käyttäytyminen ja toisten kohtaaminen					
Työpaikan pelisääntöjen noudattaminen /alaistaidot					
muu (mikä?)					
Toiminta työssä					
Ohjeiden ymmärtäminen					
Ohjeiden noudattaminen					
Oma-aloitteisuus					
Kyky itsenäiseen työskentelyyn					
Kyky tehdä työ tavanomaisen perehdytyksen jälkeen					
Työtaidot					
Työmotivaatio ja aktiivisuus					
Stressinsieto					
Muu (mikä?)					
Työssä näkyvä terveys					
Työssä vaadittava fyysinen suorituskyky					
muu (mikä?)					
Käsitykseni selviytymisestä vastaavassa avointen työmarkkinoiden työssä					
Työelämävalmiudet					
Toiminta työssä					
Terveys / työkuunto					
muu (mikä?)					

Summa summarum ...

- Työkyvyn käsitteestä ei ole yhtenäistä ymmärrystä
- On monesta osa-alueesta koostuva kokonaisuus, jossa eri osa-alueet vaikuttavat toinen toisiinsa
- Työkyky ei ole sama kuin terveys
- Arviointeja on erilaisia riippuen intressistä ja käytettävästä käsitteistöstä

Monialainen yhteistyö työkyvyn arvioinnissa ja tukemisessa

Työkyvyn arviointi verkostossa?

Kuntien osarahoittama työmarkkinatuki 7/2016

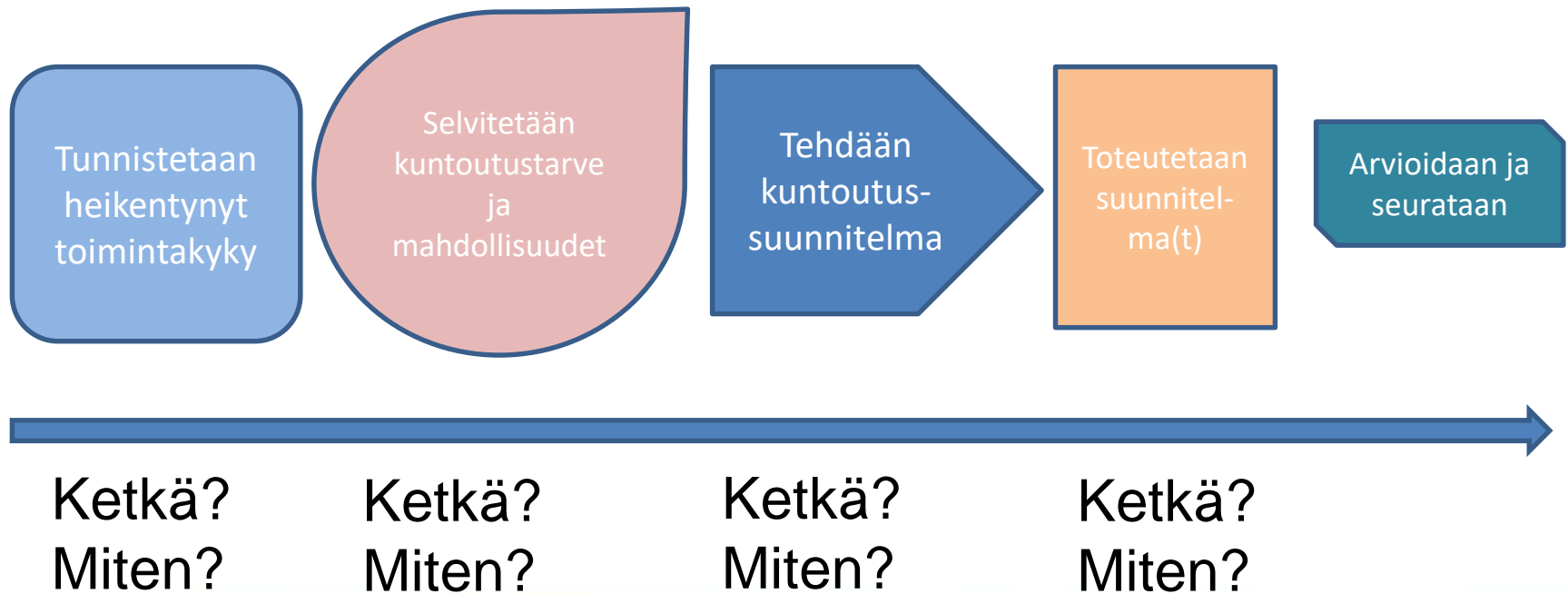
Alue 7/2016	300-999 pv työttömänä lkm	yli 1000 pv työttömänä Lkm	€
Oulu	2886	1 916	
kustannukset			1 926 767
Pohjois-Pohjanmaa	4389	2 646	
kustannukset kunnille			2 760 262

www.kelasto.fi

OORNINKI

työssä hyvin

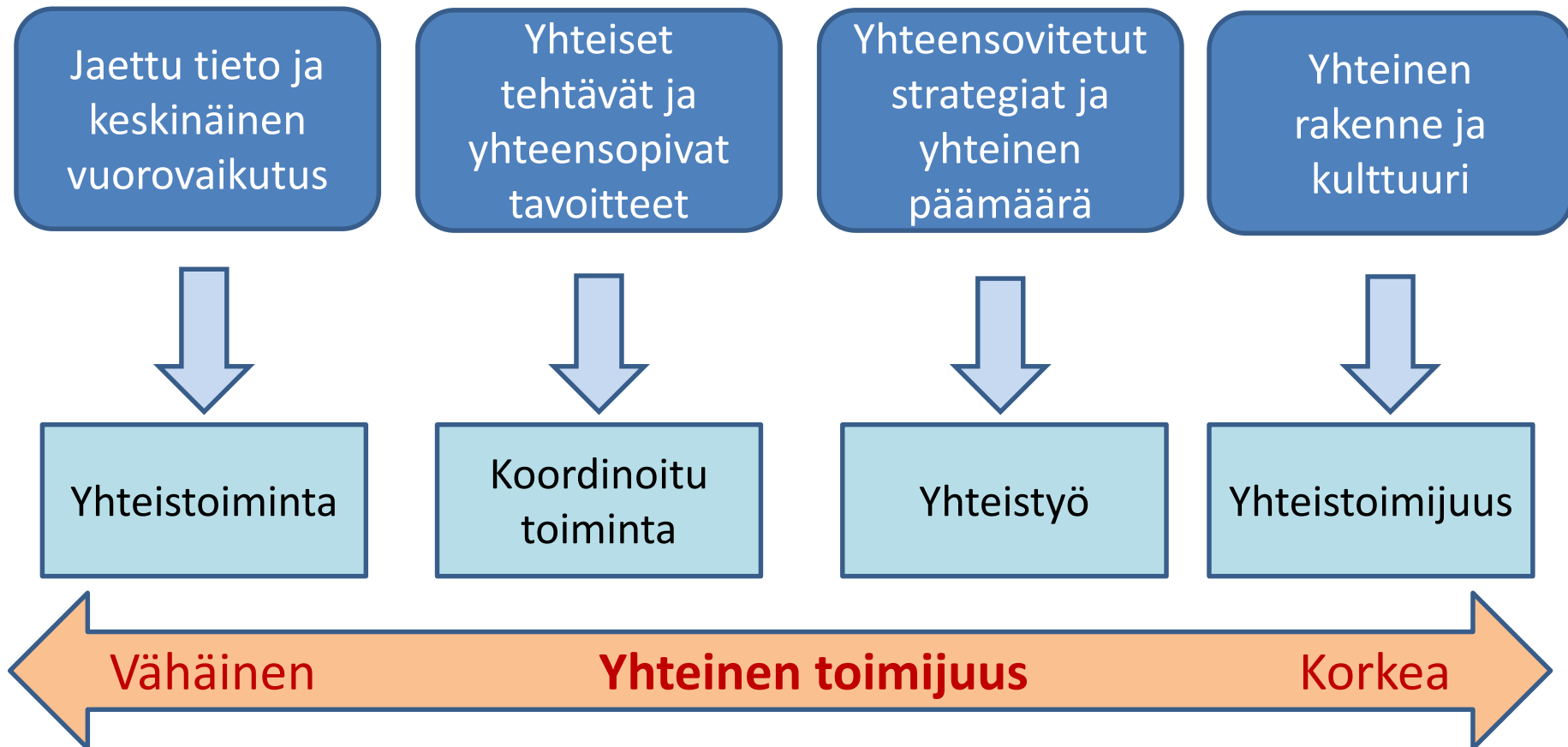
Kuntoutus prosessina järjestelmästä nähtynä

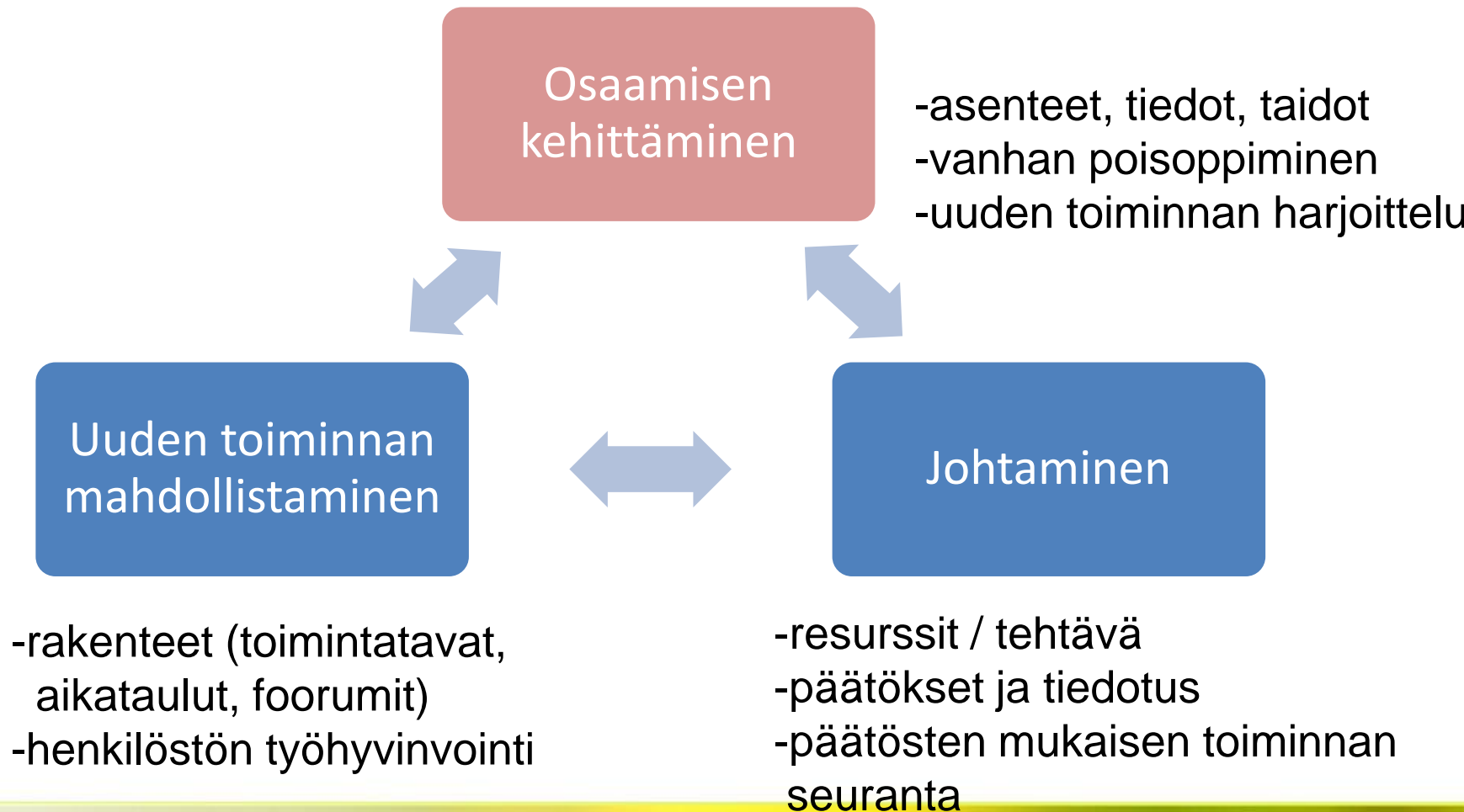

Yhteistyö – yhteisen toimijuuden kehittyminen?

(Väyrynen ja Lindh 2013)

Asiantuntijapalvelun kehittäminen

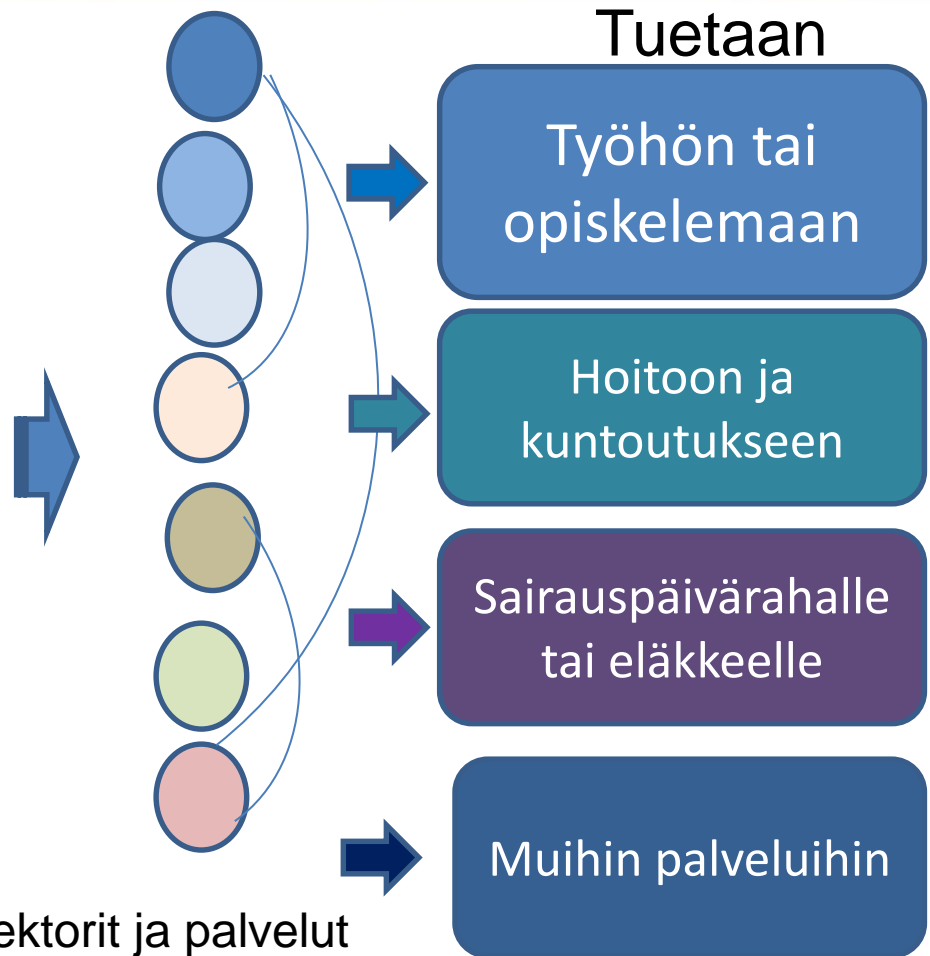
Verkostoyhteistyölle rakenteet ja koordinaatio

- Sovitaan paikallisesti, kuka vastaa ja kuka tekee mitäkin ja missä järjestyksessä
  - = sovitaan prosessi ja eri tahojen roolit siinä
- Verkostoyhteistyöstä tehdään päätös, joka edellyttää, että näin toimitaan
  - = päätöksen tekee se, jolla siihen on valtuudet
- Eri yksiköt toteuttavat

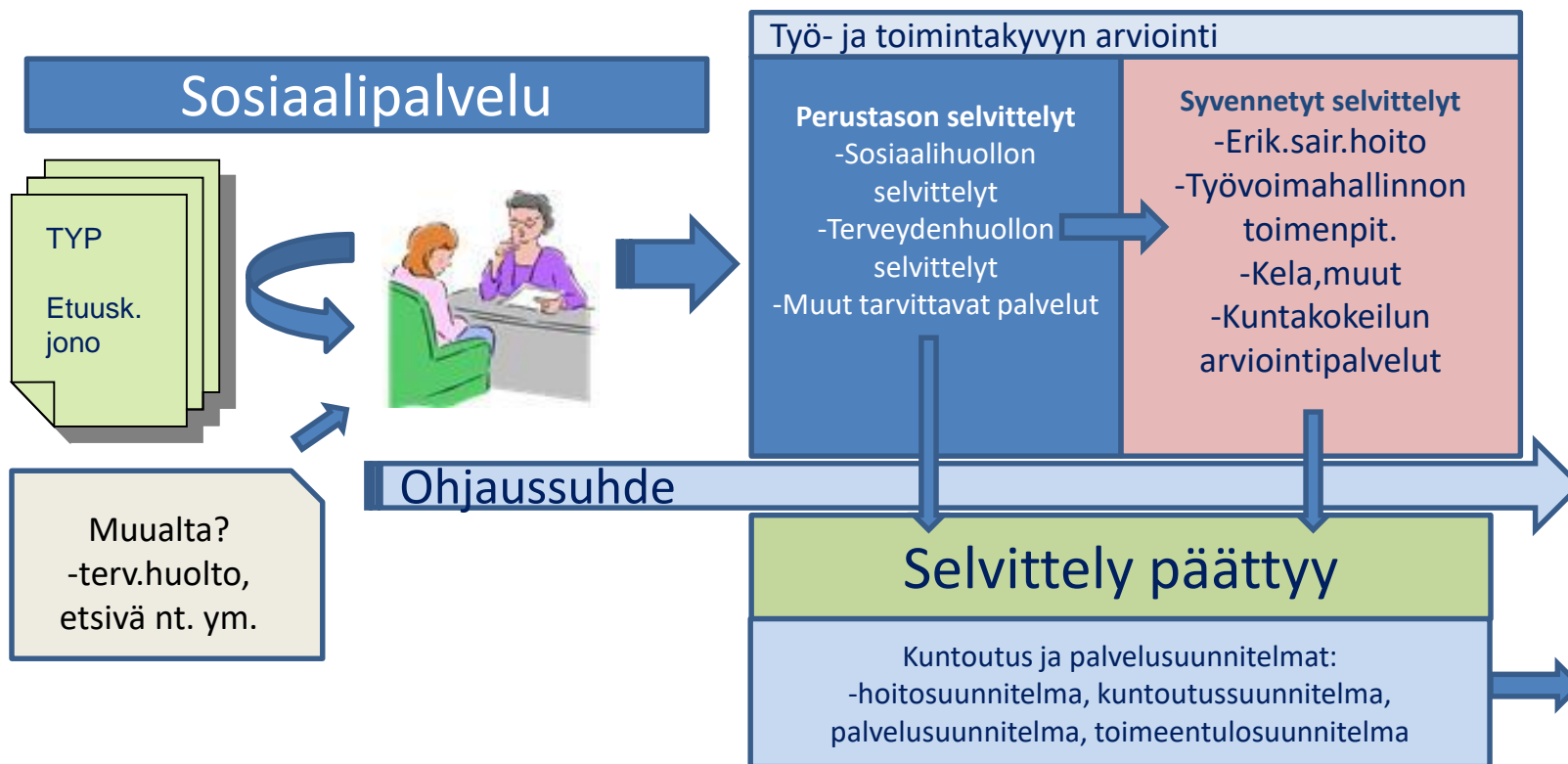
Verkoston tehtävät ja tavoitteet?

Pitkäaikaistyöttömät

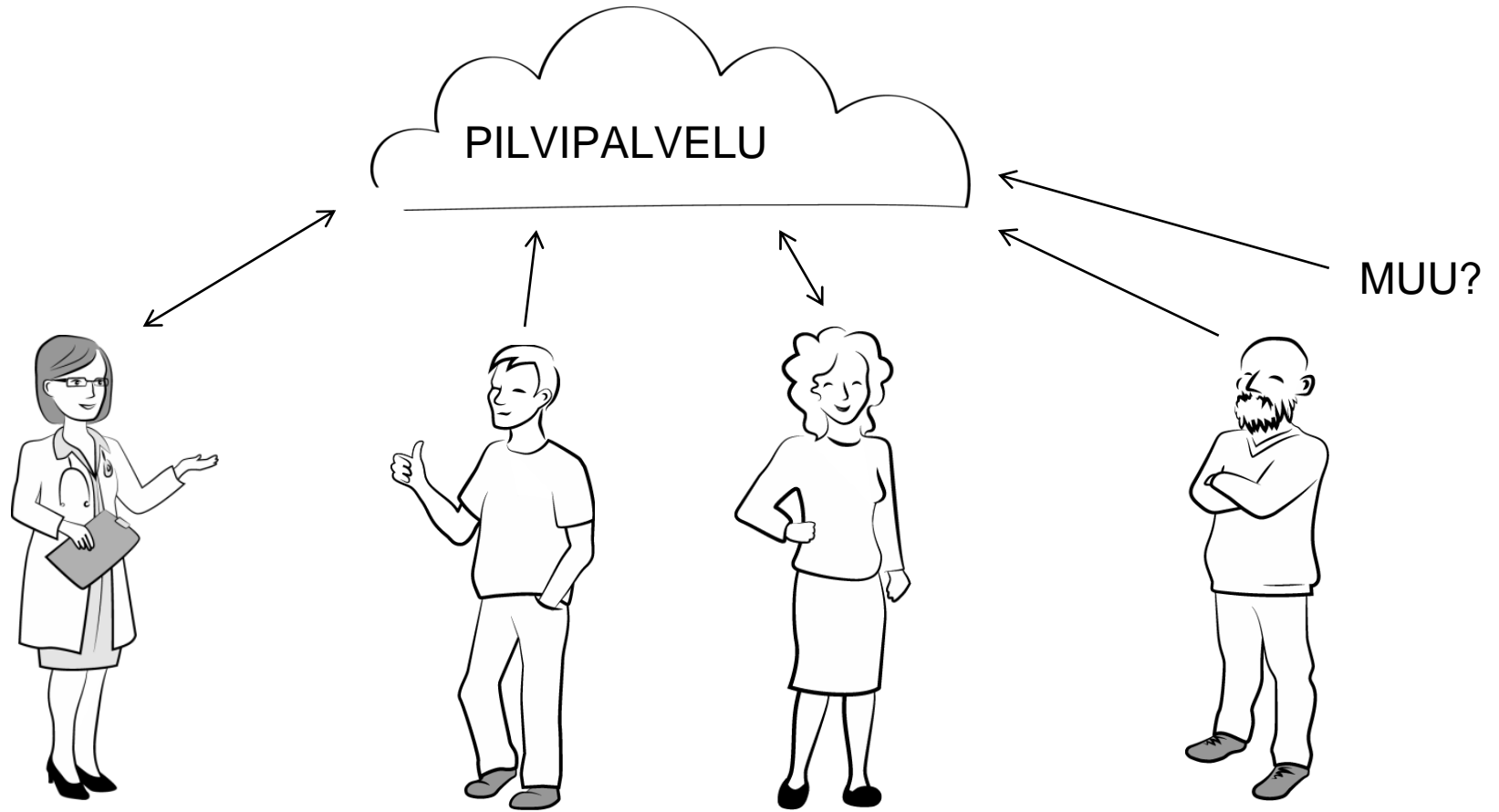

Eri sektorit ja palvelut

Esimerkki: Pitkäaikaistyöttömien työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi peruspalveluiden yhteistyönä Rovaniemellä

KunnonSyyni-TIETOJÄRJESTELMÄ

TERVEYDENHOITAJA /
LÄÄKÄRI

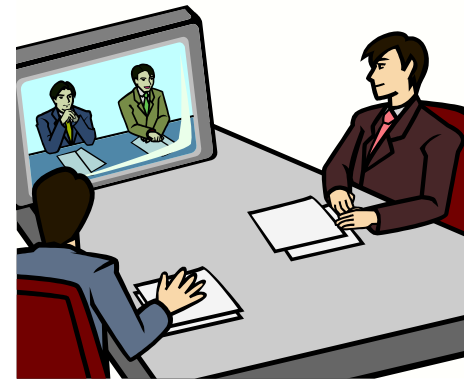
ASIAKAS

OHJAAJA /
SOSIAALIOHJAAJA

TYÖPAJAOHJAAJA

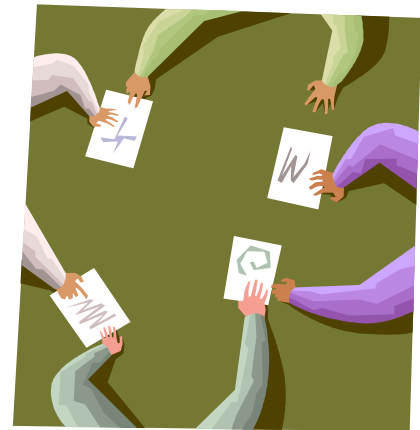
Monialaisesta yhteistyöstä

- Vaikeaa
- Jokainen haluaa tehdä työnsä hyvin ja ” pärjätä itse”
- Pelkoa? Olenko osannut tehdä oikein?
- Kilpailu siitä, kuka oikeasti tietää asiakkaan asiat
- Työpaine
- Oma osaamista vaikea tunnistaa ja tuoda yhteistyöhön
- Monialainen ryhmä – ryhmädynamiikan lait koskevat myös ammattilaisryhmiä!

Monialainen dialogi

- Malta olla arvostelematta
- Anna omien näkemystesi levätä kun kuuntelet muita
- Pyri ymmärtämään vastapuolen näkemys
- Älä yritä voittaa yksin - yritä voittaa yhdessä muiden kanssa
- Uskalla ilmaista näkemyksesi

Auttajan ansojen välttäminen

Edellytykset itsestään antamisen etiikalle

Lindquist M, 1990

- Itsensä puolustaminen
  - Kykyä välittää itsestään ja hyvinvoinnistaan
  - Suojelemalla yksityisyyttään, arvostamalla persoonaansa, kieltäytymällä kohtuuttomasta ja kehittämällä itseään
- Itsensä ilmaiseminen
  - Näkyväksi tulemisen prosessi, ilmaisee kokemuksiaan, tietojaan, arvojaan ja tahtoaan
  - Erityisesti mahdollisimman vapaa ja täysi tunneilmaisu
- Itselleen pyytäminen !
  - Kaikkivoipaisuuden harhasta luopuminen
  - Oman tarvitsevuuden hyväksyminen

Lääkäri ja monialainen yhteistyö

- Työlistaan varattava aikaa yhteistyölle, ts. lääkärin työpanosta tähän hommaan pitää jonkun johtaa
- Myös spontaaneille yhteydenotoille on oltava edellytykset
- Lääkärin roolin tarkistus:
  - Ei tarvitse osata ja ratkaista kaikkea
  - Riittää kun on lääkäri osana monialaista työryhmää ja tekee lääkärin tontille kuuluvat asiat
  - Ei tarvitse johtaa monialaista työtä, jos näin ei ole sovittu

Lopuksi...

- Pitkään työttömänä olleiden työkyvyn heikkeneminen jää suurelta osin tunnistamatta, sairaudet hoitamatta ja kuntoutukset käynnistymättä
- Perinteisellä sairauslähtöisellä työkyvyn arvioinnilla tämä ei ole korjattavissa
- Tarvitaan uudenlaisia toimintatapoja, rakenteita ja johtamista, joissa toiminta pohjautuu sosiaalityön, terveydenhuollon ja työvoimapalveluiden (ym.) muodostaman verkoston toimintaan

Kirjallisuutta ja sidonnaisuuudet

- Kerätär R. Työkyvyn arvioinnin käsitteet. Työterveyslääkärilehti;33 (2) 2015.
- Kerätär R. Sairauslähtöisestä työ- ja toimintakyvyn arvioinnista monialaiseen arviointimalliin. Duodecim;130:77-86.
- Kerätär R. Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Väitöskirja. Oulun yliopisto. 2016.
- Kerätär R. Miten arvioida työttömien työkykyä? Työterveyslääkärilehti. 2/2016:39-42.
- Lind J. Kuntoutus työn muutoksessa. Yksilön vajavuuden arvioinnista toimintaverkostojen rakenteistumiseen. Väitöskirja. Lapin yliopisto 2013.
- Sidonnaisuuudet:
  - Raija Kerätär
LT, työterveyshuollon erikoislääkäri, kuntoutuksen ja hallinnon erit. pätevyys, työnohjaaja STory
Oorninki Oy, toimitusjohtaja ja hallituksen puheenjohtaja, kuntoutuslääkäri, kouluttaja ja työnohjaaja.
Kela asiantuntijalääkäri